

Bracciolini, G. Manetti, L.B. Alberti etc.) in literature, in art and in philosophy proceeded the development of the ideas of humanism deepening them. Negating the principles of the Middle Age dogmatics, they renovated their modern theory of art due to the working out notional and categorical units and stimulated the attention of the artists to the mastering of new artistic problems.

Key words: culture, culture-forming process, humanism, humanistic introduction, the Renaissance.

УДК 392(477)(045)

А. А. Ткач

РОДИННА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ: СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті подано характеристики родинної обрядовості українського народу, проаналізовано теоретичні підходи до сутності понять «обряд» «традиції», «звичаї», «ритуал», визначаються засоби поширення українських родинних традицій. Автором проведено детальний аналіз наукових досліджень, присвячених українській родинній обрядовості.

Ключові слова: обряд, традиції, ритуали, звичаї, символи, родинна обрядовість, народини, весілля, поховально-поминальні обряди.

Україна, мабуть, одна з європейських держав, яка багата народними обрядами і традиціями, яскравість і барвистість яких вражає людську уяву. Обрядові дії акумулювали в собі вірування і традиції не лише християнства, що налічує тисячолітню історію, але й більш давнього вірування – язичництва. Сотні народів, що прийшли з усіх кінців світу і осіли на території України, залишили свій слід в обрядах, традиціях і ритуалах.

Українська родинна обрядовість досліджувалася істориками, етнологами, філософами, музикознавцями, фольклористами з різних точок зору. Використання, здавалося б, незвичних, нетрадиційних методів студіювання часом здатне на досить продуктивні результати.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів щодо українських родинних обрядів, звичаїв, традицій, ритуалів та аналіз наукових досліджень.

Сучасні науковці у своїх працях зазначають різні підходи щодо ґрунтовного відображення розвитку обрядів, традицій, звичаїв та ритуалів.

Обрядовість розкриває внутрішній зміст подій формуючи відповідні почуття, погляди, настрої під впливом природних чинників, язичницьких та християнських вірувань. Термін «обряд» часто порівнюється з термінами «традиція», «звичай». Але поняття «обряд» не доцільно поєднувати з поняттям «звичай», яке має ширше значення.

Обряд за А. Пономарьовим, це сукупність традиційних умовних дій, котрі в образно-символічній формі виражають усталені зв'язки людей з природою та поміж собою; сукупність обрядів, пов'язаних з відзначенням знаменних подій, переважно культового змісту, становить *ритуал*; урочисте ж відзначення знаменних подій, яке включає розважальні елементи та деякі обрядові дії, – це свято [6, с. 265]. *Звичай* – це успадкований стереотипний спосіб поведінки у суспільстві, соціальній групі, певних ситуаціях, укорінений в побуті. *Традиції* (лат. *tradition* – передача, переказ) – це досвід,

звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично та передаються з покоління в покоління [1, с. 124] – це: 1) елементи соціальної і культурної спадщини [7, с. 86]; 2) форми діяльності та поведінки, а також звичаї, правила, цінності, уявлення, які мають міцне історичне коріння та передаються з покоління в покоління [11, с. 67]; 3) результат духовної діяльності, яка передається нащадкам шляхом наслідування [8, с. 275]; 4) важливий чинник регуляції життєдіяльності людини [2, с. 165].

Традиції і звичаї бувають родинно-сімейні, регіональні й загальнонаціональні. Серед численних традицій та звичаїв чільне місце належить культуротворчим і духовнотворчим, політичним і державотворчим. Традиції, звичаї та обряди об'єднують минуле й майбутнє народу, покоління різного віку, інтегрують етнічну спільноту людей у високорозвинену сучасну націю. Це своєрідні одвічні духовні підвалини розвитку народу, нації, які втілюють у собі найкращі досягнення в моральному, ідейному, трудовому, естетичному та сімейному житті.

У 60-х роках збиранням, систематизацією й вивченням етнографічного матеріалу, а в подальшому це перші аналітичні праці з родинної обрядовості ми зустрічаємо у таких дослідників, як О. Потебня, І. Галька, Є. Сіцінський, І. Свенціцький, Х. Ящуржинський, М. Янчук. Дослідження родинних обрядів, звичаїв вивчали такі відомі історики, етнографи, мовознавці: М. Грушевський, А. Пономарьов, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Костомаров, М. Максимович, І. Сковорода, М. Сумцов, К. Ушинський, Ф. Вовк.

Значення національних традицій у вихованні підростаючого покоління відображені у працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького, Г. Ващенко, І. Гербарта, А. Дістервега, Я. Коменського, І. Песталоцці.

Найдавніші описи українського весілля та весільно-обрядова проблематика знайшли відображення в працях визначних науковців таких як, географ Г. Л. де Боплана, етнограф Г. Калиновського, В. Борисенко, З. Босик, Н. Здоровеги, Й. Лозинського, В. Матушенко, М. Сумцова, Г. Танцюри, П. Чубинського та інших, які описали весільну обрядовість, звернули увагу на символіку та атрибутику.

В умовах незалежної України відродженням родинних традицій займалися М. Стельмахович, О. Семенов, Є. Сявко, Т. Мацейків, Ю. Руденко, Ф. Колесса, В. Кравченко, А. Кримський, М. Павлик, В. Ястребов та інші. Особливу роль і значення українським родинним обрядам надавав відомий педагог, професор академік АПН України М. Стельмахович.

Багатющий матеріал з історії народу, його етики, моралі, естетики, кращі зразки обрядової поезії почерпнуто із джерел: «Закувала зозуленька» (упорядник доктор філологічних наук Н. Шумада), «Українське народознавство» (за загальною редакцією С. Павлюка, Г. Гориня, Р. Кирчіви), «Український фольклор» (упорядники О. Бріцина, Г. Довженко, Н. Шумада), «Народознавство» (редактор Л. Гудована), «Таємниці віків» (упорядник О. Мукомела), «Українознавство» (під редакцією Т. Лепехи). Роботи Ю. Ковальової «Раціональні та магичні дії баби-повитухи у «світлі обрядів переходу»», Л. Слюзко «Родильна обрядовість в українській родині», М. Лановик, З. Лановик «Народна обрядовість, пов'язана з народженням дитини» та ін. – свідчення того, що баба-повитуха була незамінною особою у сфері народно-медичної акушерської практики. У «Дереві життя» (упорядник В. Ярош) описано дивовижний світ міфології давніх слов'ян, усі дохристиянські вірування. Чудовими помічниками в урізноманітненні шкільного життя, наповнені його перлинами народних традицій, обрядів є «Зимово-весняний серпантин» (укладачі В. Іова, Л. Красномоєць), «Цікаві заходи весь рік» (Н. Немировської).

Збірник «Народні пісенні жарти Поділля» – матеріали навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (упорядники Т. Колотило, Н. Коваленко, В. Щегельський) вміщує тексти жартівливих пісень про кумівство, записаних з живого їх побутування. Корисним є посібник методичних рекомендацій до записування та систематизації діалектного матеріалу «Слова з язика, як бджоли з вулика» (під редакцією Н. Коваленко).

Із сучасних дослідників вагомого значення вивченню родильної обрядовості приділили В. Борисенко, Р. Чмелик, О. Боряк, Н. Гаврилюк.

Системне фіксування поховально-поминальної обрядовості та поява наукових праць датується ХІХ століттям, це праці М. Марковича «Звичаї, повір'я, кухня та напої малоросіян», П. Чубинського «Труди етнографічно-статистичної експедиції до Західно-Руського краю», В. Милорадовича «Життя-буття луберського селянина», В. Бесарабка «Матеріали для етнографії Херсонської губернії», К. Шейковського «Побут подолян», Б. Грінченка «Етнографічні матеріали, зібрані у чернігівській та сусідніх з нею губерніях», О. Іваниці «Домашній побут малороса», М. Максимовича «Дні і місяці українського селянина», В. Іванова «Життя і творчість селян Харківської губернії».

Народні свята та обряди – не тільки форма дозвілля. В них закодовані всі найголовніші елементи світогляду і етики народу. Свята зберігали традиції та обряди упродовж віків, возвеличували і підносили духовне життя народу. Тому дуже важливо, щоб і сьогодні до кожної оселі приходили радісні події з мереживом обрядодій.

Родинні обряди, становлять систему обрядів, ритуалів, традицій і свят, які визначили найважливіші віхи життєвого шляху людини від її народження до смерті, закріплюючи про неї пам'ять після смерті. В свою чергу, родинна обрядовість поділяється на основні цикли: родильні, весільні, поховально-поминальні. Тріада обрядів мала виключне світоглядне та соціальне значення, поєднуючи в собі екзистенційні філософсько-релігійні ідеї (уявлення про душу, її втілення та перевтілення, життєвий і потойбічний світ) і морально-етичні підвалини сімейного буття (співучасті, причетності, співпереживання тощо). Тріада об'єднана ідеєю циклічності (або взаємної обумовленості) життя і смерті. Незважаючи на певну уніфікацію родинних обрядів під впливом християнства та ісламу, в традиціях народів України виявляється різноманіття родильного, весільного та поховального ритуалів.

Родильні обряди, що супроводжують народження дитини, прилучення до свого роду поділяються на три складові частини: звичаї та обряди пов'язані з вагітністю та пологами; обряди прийняття новонародженого в родину, громаду; обряди очищення. Ці складові в свою чергу проявляються через ряд обрядів які пов'язані між собою: народина, очищення матері та повивальної баби, ім'я наречення, обрання кумів, провідок, зливок, хрестин, похрестин, пострижи.

Родильна обрядовість належить до особливо делікатних сфер і тому найбільш ретельно обставлялася обереговими знаками та магічними діями. Обереги, рекомендації, норми поведінки вагітної жінки, ставлення до неї інших людей базувалися здебільшого на народному досвіді та раціональних знаннях народної медицини, розумінні фізіологічно-психологічного стану жінки під час вагітності. Аналізуючи археологічні пам'ятки трипільської культури, вчений Борис Рибаків писав, що космологічні уявлення трипільців пов'язані з образом жінки. «Земля, ґрунт, зоране поле уподібнювалися жінці; засіяна нива, земля з зерном – жінці, «що почувалась». Народження із зерна нових колосків уподібнено народженню дитини. Визначною подією є народження дитини. Навіть вагітну жінку тут не прийнято ображати або лаяти. По можливості вагітні повинні приховувати як можна довше вагітність для того, щоб ніхто не дізнався і не зміг пророкувати важкі пологи. Для здоров'я дитини в першу

купіль прийнято наливати святу воду. Щоб дівчатка були красивими, додають квіти, молоко або мед. Обряди з приводу народження дитини і тісно пов'язаний з ними ритуал наречення ім'ям мав певні особливості. Вважалося, що гарно обране ім'я під час ім'я наречення немовляті сприятиме добробуту і щастю, але якщо дитина народилася поза шлюбом, давали негарне ім'я. Новонароджену дитину, особливо квола або хвору, прийнято швидше хрестити. На перший план в церковному хрещенні ставлять хрещених батьків, яким надається особливе значення, адже згідно з усталеними уявленнями ні породілля, ні баба-повитуха, ні чоловік породіллі не можуть брати участі у хрестинах, вони вважаються «нечистими» і тому прилучення немовляти до таїнства хрещення могли здійснювати тільки куми. Обряд очищення (зливки) породіллі та баби-повитухи мав відбутися обов'язково у перші дев'ять днів. Хрещенні батьки повинні бути пов'язані церковним шлюбом. Після закінчення хрещення (очередини, продирина) прийнято збиратися біля будинку хрещеника всім сусідам, родичам та знайомим. При цьому з порожніми руками приходити не можна.

У родинній обрядовості українців було закономірним відзначати пострижини, річниця від дня народження дитини. Під час здійснення цього обряду обов'язково запрошували бабу-повитуху та хрещених. Натомість дівочий різновид пострижи мав назву заплітання. Для цього обряду запрошували хрещену матір. По українським повір'ям вважається, що у батьків, які не притримуються звичаїв і традицій, народжуються діти, які в майбутньому стають вовкулаками [4, с. 325].

На Україні звичаї, традиції, обряди та ритуали охоплюють все людське життя, всі сфери діяльності людини. Сімейне життя тут супроводжується різноманітними ритуалами та обрядами, а весілля представляє справжню драму, в яку включаються танці, ігрові дії, музика, співи набуваючи характер народного свята. Весільна обрядовість поділяється на ряд циклів: предвесільний, власне весілля, після весільний, а кожен із циклів включає в себе ряд обрядів (сватання, оглядини, заручини, бгання короваю, дівич-вечір; запросини, обдарування, посад молодих, розплітання коси, розподіл короваю, перевезення посагу, перезву, рядження; хлібини-сващини, гостини, ігри-змагання, весільний бенкет і т.п.). Весільна обрядовість в різних варіантах символізувала народження нової сім'ї, перехід жінки в інший соціальний світ.

Основним місцем спілкування молоді були вечорниці, які влаштовувалися в будинках вдів або бездітних. На вечорниці збиралися ввечері, після закінчення домашніх робіт. Проводжати дівчину з вечорниці хлопець міг лише після пояснення в любові і отримання дозволу на проводи у батьків обранки. Він мав право проводити дівчину, тримаючи її за руку. Про дівчину в таких випадках казали: «Вона вже веде парубка». Це означало суспільне визнання майбутньої шлюбної пари. З цього моменту парубок був зобов'язаний дбати про свою суджену, оберігати її цнотливість, чесність (вінок). На захист дівочої честі виступало все парубоцтво села, нерідко вибираючи з цією метою побратима-охоронця. До побратимства вдавалися дівчата-сироти або ті, хто ще не мав суджених. Дівчина і побратим присягали в церкві на вірність дружбі. За втрату вінка (цнотливості) дівчину і побратима суворо карали. Втрата вінка і народження позашлюбних дітей сприймалися як ганьба всієї громади. За повір'ям «нечесна» поведінка дівчини призводить до неврожаїв і мору. Тому таких намагалися вигнати з села.

Умови шлюбного договору батьки нареченого і нареченої обговорювали під час змови, нерідко з участю молодої пари. Однією з умов шлюбного договору було виділення молодим землі. За звичаєм її наречений отримував за умови відокремлення від батьків. Наречену також намагалися наділити землею, але це не був обов'язків пункт договору. Нареченій надавалася невелика ділянка землі, що передавалася у

спадок по жіночій лінії. Ця земля залишалася власністю. Обов'язковою умовою договору була наявність посагу, який одночасно був приданим нареченій і її весільним дарунком. У народі законним вважали тільки шлюб, укладений за договором і закріплений весільним обрядом. Шлюб із вінчанням, але без весілля вважався недійсним. Був також шлюб «на віру» – вінчання, але з весіллям. Шлюб «на віру» укладали тоді, коли канонічні перешкоди перешкоджали легалізації шлюбу, а економічні умови змушували до спільного життя. Наприклад, необхідність ведення спільного господарства розведеними або вдовами, які відповідно до законодавства не мали права вінчатися знову. Шлюб «на совість» полягав також з «покриткою» – дівчиною, яка не дотримувалася невинності до шлюбу [7, с. 125].

Сім'я для українців має величезне значення, саме тому весільні традиції, обряди вінчання і хрещення дотримуються з особливою ретельністю. Весільні церемонії починаються з обряду сватання: наречений засилає старост, шанованих літніх людей, які просять руки нареченої. У разі згоди дівчина виносить вишитий рушник, а «гарбуз» – у разі відмови. За кілька днів до весілля випікався традиційний обрядовий хліб – коровай. В день весілля молодий відправляється за молодою, де у дворі з нього вимагають викуп. Після церковного обряду вінчання, святкувати, за традицією, відправляються в будинок молодого, а після святкового обіду молодий розплітає косу і пов'язує косинку, в знак того, що вона вже заміжня жінка. Гуляння, ігри і пісні, найчастіше, тривають і на наступний день.

Розходилися українці мирно. У відповідності з прийнятим шлюбозлучним ритуалом зверталися один до одного з проханням про пробачення, дякували за спільно прожиті роки, бажали щастя в новому шлюбі і на знак розставання розрізали навпіл окрасць хліба або пояс, забираючи кожен по половині.

Родинну обрядовість (похоронну) прийнято вважати однією з найбільш консервативних і етнічно показових сфер культури. Смерть і життя, як єдиний взаємопов'язаний процес і поховально-поминальну обрядовість прийнято вважати як єдину сферу, яка складається з похорону і поминок. Похорон – це система обрядових дій та ритуальних норм поведінки. Релігійне світосприйняття було основою похоронного обряду. Разом з тим православний похоронний ритуал сприйняв і ввібрав в себе багато обрядів і повір'їв, висхідних до язичництва. Смерть – це перехід в інбуття. Похоронний обряд пронизує одна ідея – переконання в продовженні існування померлого. З одного боку, покійного необхідно було умилоствити, полегшити йому шлях в інший світ; з іншого – потрібно захистити живих від можливих шкідливих дій покійного. На ці дві мети була спрямована сама різноманітна магія: обмивання померлого, одягання в новий одяг і взуття, винос ногами вперед, обсипання зерном лавки, на якій лежав небіжчик, миття хати після виносу тіла, кидання в могилу грошей («Щоб душа мала чим заплатити за перевіз її на той світ»), роздавання на похоронах милостині. Традиційно ховали на третій день після смерті.

В українській родині жінка (особливо мати) традиційно відігравала велику роль. Зі смертю чоловіка вона ставала главою сім'ї. Вдова передавала господарство синові лише по старості. І за життя чоловіка дружина брала участь у його справах. Хоча традиційним було підпорядкування чоловікові: «Жінка небита, як хата некрита» [9, с. 21].

Поминки це система звичаїв, пов'язаних зі вшануванням померлого та всіх предків. Вони поділяються на родові та вселенські. Родові – пам'яті близьких, вселенські – вшанування всіх померлих. Поминали померлого як в день похорону так і на наступний день несли сніданок, на дев'ятий, сороковий день, в річницю, ці обряди є родовими. У Русальний Великдень (четвер перед Трійцею) поминали виключно

«нечистих» покійників (утоплеників, самогубців, нехрещених померлих дітей). До вселенських поминок належать батьківські суботи (перед Мясницями, Трійцею, різдвяна вечеря, Великдень).

В українській родинній обрядовості особливо пов'язані обряди з обереговою атрибутикою такою, як хліб, рушник.

В родильній обрядовості *калачі* були головним атрибутом. Вони мали цифрову символіку сім (символ щасливої долі), їх дарували хресні батьки своєму похресникові.

Магічної символіки у весільній обрядовості набував передусім *коровай*, як весільний хліб відомий лише в українському весіллі. Окрім короваю традиційним в Україні було випікання іншого весільного хліба: *теремок, дивень, гільце, весільні куски, пара, двійки, батько, шишки, ріжки, вари, любовники* тощо. Хліб у весільній обрядовості використовувався як символ згоди на шлюб чи відмови; символічне запрошення гостей на весілля; благословення молодих; як символ поєднання двох родів; шанування хлібом батьків молодих; вшанування молодими батьків та прилучення до святинь батьківського роду.

У поховально-поминальних ритуалах символом були *маленькі хлібці*, які покійному клали за пазуху. *Гарячий хліб*, пов'язаний із звичаєм «годувати померлого», люди вірили, що померлий годується хлібним духом. *Хлібні дробинки* виготовляли на сорок днів, символізували шлях душі на той світ.

Обереговим знаком в родинній обрядовості був *рушник*. В родильних обрядах рушник використовувався у поєднанні з іншими атрибутами: під час хрещення немовля клали на кожух; при прийнятті родів, відрізання пуповини, зливках, першої купелі з очищуванню водою; хутряною шапкою при влаштуванні бабиної каші; запрошували кумів на хрестини; зустрічали гостей.

У весільній обрядовості коли до дівчини приходили свататися від хлопця, у разі згоди, вона давала старостам *рушники*. Свати зав'язували рушники через праве плече під лівою рукою. Рушники входили в посаг дівчини. Лише тільки дівчина навчилася вишивати, вона починала заготовляти рушники до весілля. Рушниками зв'язували руки нареченої і нареченого при заручинах. Рушниками вистилали дорогу від порогу до столу, хлібом-сіллю на вишитому рушнику зустрічали молодих. Використовували рушник під час благословення молодих. Під час весілля наречена обдаровувала всіх родичів рушниками.

Певною відмінністю відзначалася символіка у похоронних ритуалах. *Рушник* був атрибутом домашнього вогнища, був знаком і народження людини, і її смерті. Коли в хаті був покійник, на вікно хати вивішували білого рушника чи хустку. Рушник слугував за траурний знак і в інших поховально-ритуальних діях: після виносу покійника рушником перев'язували ворота; виносили покійного на рушниках; коли везли на цвинтар, перев'язували дугу; «пропечатавши» могилу, на ній залишали рушники; рушниками перев'язували хрести.

На сучасному етапі найкращі народні традиції, звичаї, обряди повертаються, вживаються у сьогоденні і благотворно впливають на формування та розвиток особистості. Пізнаючи свою культуру, історію, знаючи свій родовід, усвідомлюючи нерозривний зв'язок з минулими поколіннями, людина морально і духовно самовдосконалюється.

Отже, зростання інтересу до національної української культури та української культури, зокрема, характерне для незалежної України і викликає неабияку увагу науковців. Попередній аналіз теоретичних напрацювань з дослідження традиційної родинної обрядовості українців, яка складається з циклів обрядів, традицій, звичаїв вказують на необхідність комплексного вивчення і аналізу регіональних родинних

обрядів незалежної України.

Також треба зазначити, що подальші дослідження повинні бути направлені на аналіз досліджень сучасних науковців традиційної родинної обрядовості українців з її витікаючими складовими, враховуючи трансформаційні процеси сьогодення які відбуваються у всіх регіонах України.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. ; Velykyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K.: Irpin: VTF «Perun», 2005. – 1728 s.

2. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том II. Основи родинного виховання. – Івано-Франківськ, 2006. – 288 с. ; Kovbas B., Kostiv V. Rodynna pedahohika: U 3-kh t. Tom II. Osnovy rodynnoho vykhovannia. – Ivano-Frankivsk, 2006. – 288 s.

3. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2007. – 848 с. ; Kunch Z. I. Universalnyi slovnyk ukrainskoi movy. – Ternopil: navchalna knyha – Bohdan, 2007. – 848 s.

4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 591 с. ; Lanovuk M., Lanovuk Z. Ukrainska usna narodna tvorchoist: Pidruchnyk. – K.: Znannia-Pres, 2001. – 591 s.

5. Пономарьов А. П. Українська етнографія: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1994. – 317 с. ; Ponomarov A. P. Ukrainska etnografii: Kurs leksii. – K.: Lybid, 1994. – 317 s.

6. Родинна педагогіка: Навчально-метод. посібник / А. А. Марушкевич, В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко та ін. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2002. – 216 с. ; Rodynna pedahohika: Navchalno-metod. posibnyk / A. A. Marushkevych, V. H. Postovyi, T. F. Aleksieienko ta in. – K.: Vydavets PARAPAN, 2002. – 216 s.

7. Родинно-сімейна енциклопедія. За заг. ред. Ф. С. Арвата та ін. – К.: Богдана, 1966. – 438 с. ; Rodynno-simeina entsyklopediia. Za zah. red. F. S. Arvata ta in. – K.: Bohdana, 1966. – 438 s.

8. Семенов О. Використання родинних виховних традицій у навчальних закладах України // Шлях освіти, 1998. – № 2. – С. 21–23. ; Semenoh O. Vykorystannia rodynnykh vykhovnykh tradytsii u navchalnykh zakladakh Ukrainy // Shliakh osvity, 1998. – № 2. – S. 21–23.

9. Словник символів культури України / Загальною редакцією В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К.: Міленіум, 2002. – 260 с. ; Slovnyk symboliv kultury Ukrainy / Zazahalnoi redaktsiiei V. P. Kotsura, O. I. Potapenko, M. K. Dmytrenka. – K.: Milenium, 2002. – 260 s.

10. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: Навч. посібник. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с. ; Stelmakhovych M. Ukrainska rodynna pedahohika: Navch. posibnyk. – K.: ISDO, 1996. – 288 s.

Стаття надіслана до редакції 25.04.2017

A. Tkach

FAMILY RITES OF THE UKRAINIANS: THE STATE OF THE STUDY

The article describes family rites of the Ukrainian people, analyzes the theoretical approaches to the essence of the concepts of the “rites”, “traditions”, “customs” and “rituals” and determines the means of spreading Ukrainian family traditions. The author carried out a detailed analysis of a scientific research of a Ukrainian family ritual.

Ukraine is probably one of the European powers, which is rich in national rites and traditions, whose brightness and colourfulness affect the human imagination. Ritual actions accumulated in their beliefs and traditions not only Christianity, which includes the millennial history, but also a more ancient belief – paganism. Hundreds of peoples who came from all over the world and settled on the territory of Ukraine left their marks in the rites, traditions and rituals.

Ukrainian family's ritual was studied by historians, ethnologists, philosophers, musicologists, folklorists from different points of view. The use of seemingly unusual, non-traditional methods of study is sometimes capable of producing quite productive results.

The aim of the article is to generalize theoretical approaches to Ukrainian family rituals, customs, traditions and rituals and analysis of scientific researches.

Modern scholars in their writings indicate different approaches to a thorough reflection of the development of ceremonies, traditions, customs and rituals. Ritualism reveals the inner meaning of events by forming the corresponding feelings, views, sentiments under the influence of natural factors, pagan and Christian beliefs.

The term "ritual" is often compared to the terms "tradition" or "custom". But the concept of a "rite" is not appropriate to combine with the notion of a "custom", which has a wider meaning.

The ritual by A. Ponomarev is a collection of traditional conditional actions, which in figuratively symbolic form express the established connections of people with nature and among themselves; the set of rites related to the celebration of significant events, mainly of religious content, is a ritual; solemn celebration of significant events, which includes entertainment elements and some ceremonial actions, is a holiday.

Key words: *burial-memorial ceremonies, customs, family ritual, peoples, rite, rituals, symbols, traditions, weddings.*

УДК 7.079

Є. В. Федорова

ПОНЯТТЯ «ФЕСТИВАЛЬ» ТА ЙОГО МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ АСПЕКТИ

Фестиваль, нині поширений як культурно-мистецьке явище, є частиною сучасного суспільного життя. Він впливає на розвиток мистецтва, художнього життя, сприяє творчій діяльності людей – як індивідуальній, так і колективній. Зазвичай фестиваль розглядають в культурологічному аспекті, адже похідний від свята та святкування, фестиваль успадкував їх елементи: піднесену атмосферу, періодичність, традиційність. Водночас, фестиваль, який належить до характерних проявів художнього життя, може розглядатися і в аспекті мистецтвознавства. Аналіз цього поняття доводить, що на відміну від свята, фестиваль має визначену тематику та відповідну конкретну спрямованість, що відрізняє його від інших аналогічних заходів. В результаті проведеного дослідження, з'ясовано мистецтвознавчу складову поняття «фестиваль», виявлено його специфіку, що відрізняє фестиваль від інших культурно-мистецьких подій та явищ. Як приклад розглянуто фестиваль перукарського мистецтва, що належить до специфічних культурно-мистецьких заходів з власною тематикою: він пов'язаний з індустрією моди, іміджем, дизайном. Участь у фестивалі перукарського мистецтва майстрів-